

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Бурятия

МО «Закаменский район»

МАОУ «Ехэ-Цакирская средняя общеобразовательная школа»

РАССМОТРЕНО на заседании
МО учителей гуманитарного
цикла
/ [подпись] / /Максарова М.Б./
Протокол №1 от «30» 08 2023г

СОГЛАСОВАНО
Замдиректора по УВР
/ [подпись] / /Аршанова И.Л./
Протокол №1 от «30» 08 2023г.

УТВЕРЖДЕНО
Директор школы
/ [подпись] / /Гармаева Х.В./
Протокол № 24 от «31» 08 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета
«Бурятская литература»
для 7 класса основного общего образования
на 2023-2024 учебный год

Составитель: Цырендоржиева Оюна Мэлсовна,
учитель бурятского языка и литературы

у. Ехэ-Цакир, 2023 г.

Тайлбари бэшэг

7-дохи классай буряад литератураар ажалай программа иимэ нормативна документнууд дээрэ үндэһэлнэ:

- Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования - ФГОС;
- Примерная программа учебного предмета «Бурятская литература» для общеобразовательных организаций с обучением на родном (бурятском) языке V-XI классы;
- Учебный план МАОУ “Ехэ-Цакирская СОШ” на 2021-2022 учебный год;
- Основная образовательная программа основного общего образования МАОУ “Ехэ-Цакирская СОШ”;
- Годовой календарный учебный график МАОУ “Ехэ-Цакирская СОШ” на 2021-2022 учебный год.

Ажалай программа бэелүүлгэдэ иимэ һуралсалай ном хэрэглэгдэхэ зэргэтэй.

С.А.Ошорова, С.С.Балданова. Буряад литература, 7-дохи классай һуралсалай ном-хрестомати, хоер хубитай. - Улаан-Үдэ: “Бэлиг” түб, 2018. – 200 х.

Һурагшад 7-дохи класс дүүргэхэдэ, иимэнүүд буряад литератураар шадабаритай (**предметные результаты**) болохо ёһотой:

- уран хурсаар уншаха шадабаритай болохо;
- уран зохёолшоной намтарһаа тон шухала мэдээнүүдые абажа шадаха;
- уншажа байһан зохёолойнгоо автор тухай, номой нэрын удха ээргэсүүлжэ тайлбарилга
- уран зохеолшын зохеол соогоо бэшэһэн уран зураглалые хөөрөжэ;
- уран зохеолые сюжетно-композиционно нэгэдэл гэжэ хадуужа абаха;
- уран зохеол дотор авторыень, тэрэнэй зохеол соо зураглагдаһан геройнуудта ба үйлэ хэрэгүүдтэ, ушарнуудта, уншагшадта хандалгыё ойлгожо абаха;
- уран зохёолой жанр болон родто хубаардагыё ойлгожо элируулхэ шадабаритай болохо;
- үзэжэ байһан зохеолой хэлэнэй уран аргуудые, байгаалин зураглалнуудые текст сооһоо илгажа;
- диалог, монолог зүбөөр хэрэглэжэ, хэлэжэ шадаха болохо;
- элдэб янзын бэшэмэл ажалнуудые бүтээхэ шадабаритай болохо;

Метапредметнэ шадабари: бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ, зорилгыень табиха;
- һуралсалай проблемнэ асуудал яжа шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиха;
- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тийн өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ һураха,

Оршон тойрониё шудалха шадабари (познавательные УУД):

- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;
- текстээр дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза ойлгохо;
- юун тухай хэлэгдэнэб, удхань амар бэ, идейнь ямар бэ?
- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;

- үгөөр хэлэгдэхэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- анализ, синтез хэхэ;
- шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондох холбоо харуулха, тодоруулан зохёон тогтоохо; бодомжолхо.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха; асуудалнуудые табиха.
- хэлэлгын зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол аман ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха; хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, хэрэгтэй сагта монолог гү, али диалог хэрэглэжэ шадаха;
- хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха; ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты):

- түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха; уншаха, харилсаха дуратай байха;
- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоо оролдохо; өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрэ хэлэхэ; оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдэндэ өөһэдынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдэндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрэ харуулха; тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байһанаа харуулха; бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохеон бэшэхэ; өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнүүд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр)харуулха; өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Программа соо коммуникативна-творческо ажалнуудай системэ дурадхагдана: «Творческо (зохеон байгуулгын) мастерской», «Творческо практикум» гү, али «Творческо даабари», «Шэлэжэ абаһан зохеолоо бээ даагаад анализ хэлгэ», «Дүн гаргалгын уншагшадай конференци».

Иимэ зохоохы ажал гү, али түсэл бээлүүлэгдэхээр хараалагдана:

- Бальжан хатан
- Захаамин нютагай домогууд
- Ехэ-Сахир нютагай дайнай ба ара талын ветеранууд

Программын байгуулга ба удха

(68 саг)

Герой-характер-образ

Оршол (1 саг)

Литературна зоһеол соохи уран һайханай образ ба образность. Хүнэй образ. «Герой», «абари зан» тухай ойлгосо. Эпос драма хоер соо характер зоһеон байгуулха принципүүд. Лирическэ герой.

Арадай аман зоһеол (5 саг)

Арадай аман зоһеол ба уран һайханай литература соо хүниие, тэрэнэй абари зан зураглалга.

Энэ үеын буряад арадай аман зоһеолнууд соо хүнэй дүрэ шарай зураглалга.

Бальжан хатанай туужа. Туд домог соо буряад арадай уг гарбал тухай хэлэгдэһэниинь. Энэ домогто адлирхуу удхатай домогуудай дэлгэрһэниинь. Иимэ жанрай зоһеолнуудай онсо шэнжэ шанар. (*Алтай гадаһан: хрестомати. - Улаан-Удэ: Бэлиг, 2008.*)

Бабжа Барас баатар. Түүхэтэ домог соохи геройн онсо шанар шэнжэнүүд: гайхамшагта хүсэ шадал, зориг.

Творческо практикум (1 саг). Түрэл нютагай домогууд. Нютагай материал хэрэглэлгэ.

Һургаалай уран зохеол (2 саг)

Эрдэни Хайбзун Галишев. «Бэлиг-үн толи». Зохёолой үндэһэн, удха, һургаал, байгуулгын тухэл маяг. (Алтан гадаһан : хрестомати. -Улаан-Үдэ : Бэлиг, 2008.)

Творческо практикум (1 саг). Хамтадаа бидэ юунһээшье сухарихагүйбди.

Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохёолнууд (6 саг)

Энэ үеын буряад арадай бэшэмэл зохёолнууд соо хүнэй дүрэ шарай зураглалга.

Вандан Юмсуновой бэшэһэн «Эрдэмтэ соохор моритой Эрилтэй хаан» гэхэн зохёол. Аман зохёолтой холбоонь. Эрдэмтэ соохор мориной шэдитэ үүргэ. Алтан Шаа Одхон Дангина хоёрой дүрэнүүд. (Алтан гадаһан : хрестомати. - Улаан-Үдэ : Бэлиг, 2008.)

Творческо мастерской (1 саг)

Арадай аман зохеол ба уран һайханай литература соо хүниие, тэрэнэй абари зан зураглалга.

Класһаа гадуур уншалга (1 саг)

Буряад уран зохеол (14 саг)

Түрэл хэлэн. *Николай Гармаевич Дамдинов* «Түрэл хэлэн, түрэхэн дайда». *Дондок Аюшеевич Улзытуев* «Буряад хэлэн». *Б.Батхуу* «Аялгата һайхан буряад хэлэмни».

Хүн. *Даша Цыреторович Дамбаев* «Хүн тухай дуун». *Георгий Дашабылов* «Талын хүн». *Мэлс Жамьянович Самбуев* «Минии таабай». *Цырен-Дондок Хамаев* «Худалшан», «Мэхэшэн».

Чимит Цыдендамбаевич Цыдендамбаев. «Банзарай хүбүүн Доржо» (5 час).

Туд роман дотор зураглагдаһан Буряадай түрүүшын эрдэмтэ Доржо Банзаровай бага наһан.

Доржын түрэхэн нютагай онсо шэнжэ, түрэлхид, хүршэнэр, нүхэд. Үгытэй Тобшой хүгшэн, Арюухан, Затагархан гурбанай ажабайдал. Баян Мархансайтанай хомхой ханаан, бүдүүлэг ааша.

Һонор ухаатай Доржын һайхан сэдхэл, Ворхоног Ульгэршын хэлэхэн үгэнүүдээр Доржын һонирхолго, монгол бэшэгтэ һураһаниинь.

Хягта ошожо, һуралсалаа үргэлжэлүүлһэниинь. Шэнэ нүхэдтэй болоһониинь. Доржын эрдэм шудалалгада ашатайгаар нүлөөлһэн ород багшанар, номууд, нүхэд.

Романай тодо хэлэн, уран аргууд. Романай сюжет, зүрилдөөн (конфликт), байгуулга, геройнуудын. Үнэн сэхээр, нэрэ түрээ хухурангүй ба үнэн сэхэ бэшээр ябалга – романай нравственна зүрисэлдөөн (коллизи). **(Булагай эхин: үхибүүдэй хрестомати. - Улаан-Үдэ: Бэлиг, 2008.)**

Творческо практикум (1 саг). Р.С.Мэрдыеевэй «Доржо Банзаровай портрет» гэхэн зурагаар текст-зураглал бэлдэлгэ.

Литературна теори (1 саг). Туужа тухай ойлгосо.

Даша-Рабдан Одбоевич Батожабай. «Шалхуу Рабданай хөөрөөнһөө» (5 саг). Автобиографическа зохеол тухай. Тус зохеолой герой тухай.

Цокто Номтоевич Номтоев. “Шагжын хула” (4 саг) .(Номтоев Ц. Шагжын хула. — Улаан-Үдэ : Буряад үнэн. 2000.)

Творческо практикум (1 саг). Морин – эрдэни.

Литературна теори (1 саг). Хөөрөөн тухай ойлгосо.

Балдан Насанович Ябжанов. “Хэрмэшэ”(3 саг).

Расказ ба очерк. Зэргэсүүлгэ, геройнуудта характеристика үгэхын арга. Портрет ба хэлэн. Хүн ба байгаали. (Булагай эхин: үхибүүдэй хрестомати. - Улаан-Үдэ: Бэлиг. 2008.)

Творческо практикум (1 саг). *Солбон Ринчиновэй «Хүлээлгэ»* гэхэн зураг хэрэглэн, хүбүүнэй нэрэхэ эсэгэдэнь бэшэг бэшэлгэ. Литературна геройтой хөөрэлдөөн (бэшэг бэшэлгэ, ханаандаа бии бол гон хөөрэлдэхэ, геройн нэрэхэ бэшэг бэшэхэ).

Жамсо Тумунович Тумунов. «Талын бүргэд» (2 саг).

Уран найханай зохиолнууд соо баатар зоригтониин зураглан харуулалга. Зохёолой герой ба уншалга. (Булагай эхин: үхибүүдэй хрестомати. - Улаан-Удэ: Бэлиг, 2008.)

Творческо практикум (1 саг). Ц. Номтоевой «Шагжын хула», Б. Ябжановой «Хэрмэшэ» болон Ж. Тумуновой «Талын бүргэд» гэхэн геройнууд тухай «Эхэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үеын геройнуудай онсо шэнжэ» гэжэ найруулал бэшэлгэ. Геройнуудые зэргэсүүлгэ. Ондо ондоо сагуудай ба зохиолнуудай геройнуудай уулзалга.

Хэлэлгэ хугжөөлгэ (2 саг).

Литературна теори (1 саг). Поэмэ тухай ойлгосо.

Николай Гармаевич Дамдинов “Талын дуун”(1 саг).

Хэлэлгэ хугжөөлгэ (1 саг). Жаргал гээшэ юун гээшэб?

Творческо практикум (1 саг). А.Т.Твардовскиин «Василий Теркин» гэхэн поэмэ болон «Талын дуун» гэхэн поэмэнүүдые зэргэсүүлгэ.

Литературна теори (1 саг). Хошон угэ болон сатира тухай ойлгосо.

Цырен Галзутович Шагжинай «Будамшуу» (5 саг). Шог зүжэглэмэл зохиол.

Творческо практикум (2 саг). Ц.Шагжинай «Будамшуу» гэхэн зохиолтой адли шанартай бусад зохиолнуудын.

Класһаа гадуур уншалга (2 саг)

Проект «Нютагаймнай уран зохиолшод» (1 саг).

Буряад литератураар 7-дохи классай календарна-тематическа түсэб

І- дэхи четверть, 18 час

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
1	Оршол. Литературна зохиол соохи уран найханай образность.	1
	Арадай аман зохиол	
2	Түүхэ домогууд	1
3	«Балжан хатан» гэхэн түүхэтэ домог	1
4	«Балжан хатан» гэхэн домогой удхын ба уран найханай анализ	1
5	«Бабжа Барас баатар» гэхэн түүхэтэ домог тухай	1
6	«Бабжа Барас баатар» домог	1
7	Творческо практикум: Түрэл нютагайм домогууд	1
	Һургаалай уран зохиол	
8	Эрдэни Хайбзун Галшиев – буряад арадайнгаа шэдитэн	1
9	«Бэлиг-үн толи» - шэдитэ зүйл мэтэ	1
10	Творческо практикум: Хамтадаа бидэ юунһээшье сухарихагүйбди	1
	Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохиолнууд	

11	Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохоолнууд	1
12	Вандан Юмсуновой ажаябуулга, зохоолго. «Эрдэмтэ Соохор моритой Эрилтэй хаан»	1
13	Эрилтэй хаанай гэрээд үгэ. Долоон хорото хүбүүдэй дүрэнүүд	1
14	Алтан Шаа Мүнгэн Шаа хоёрой хуби заяан	1
15	Эрдэмтэ Соохор мориной, тэнгэришүүлэй шэдитэ үүргэ	1
16	«Эрдэмтэ Соохор моритой Эрилтэй хаан» гэнэн үльгэрөөр хэшээл-проект	1
17*	Творческо мастерской. Захаамин нютагай домогууд	1
18*	Шалгалтын хүдэлмэри	1

II -дохи четверть, 14 час

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
Буряад уран зохоол		
Түрэл хэлэн		
1	Н.Г.Дамдинов «Түрэл хэлэн, түрэн дайда»	1
2	Д.А.Улзытуев «Буряад хэлэн»	1
3	Б.Батхуу «Аялгата һайхан буряад хэлэмни»	1
Хүн		
4	Д.Ц.Дамбаев «Хүн тухай дуун»	1
5	Г.Ц. Дашабылов «Талын хүн»	1
6	М.Ж.Самбуев «Минии таабай»	1
7	Ц-Д.Х.Хамаев «Худалшан», «Мэхэшэн»	1
8	Литературна теори. Роман тухай ойлгосо.	1
9	Ч.Ц.Цыдендамбаевой намтар ба зохоохы зам. «Банзарай хүбүүн Доржо» гэнэн романай гол удха	1
10	Доржын хүршэнэр	1
11	Доржын багшанар	1
12	Мария Николаевна – энэрхы сэдхэлтэй эхэнэр	1
13	Хоёр баяр тохоолдобо	1
14	Шалгалтын хүдэлмэри	1

III-дахи четверть, 20 час

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
1	Творческо практикум: Р.С.Мэрдыеевэй «Доржо Банзаровой портрет» гэнэн зурагаар текст-зураглал бэлдэлгэ	1
2	Литературна теори. Туужа тухай ойлгосо	1
3	Д-Р.О.Батожабайн намтар ба зохоохы зам. «Шалхуу Рабданай хөөрөөнһөө» гэнэн зохоолой гол удха	1
4	Уран зохоол мүнделбэ	1
5	Рабданай нүхэд ба тэдэнэй уршагта ябадалнууд	1
6	Колхозой ажабайдал үхибүүдэй хуби заяанда	1
7	Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа	1
8	Ц.Н.Номтоевой намтар ба зохоохы зам. «Шагжын хула» гэнэн зохоолой гол удха	1
9	Наранай гараха зүг руу	1
10	Түрэл хүрэгтөө	1

11	«Морин-эрдэни» хэшээл аяншалга	1
12	Творческо практикум: Морин эрдэнийн дүрэ буряад уран зохеолдо болон «Шагжын хула» гэхэн туужа соо	1
13	Литературна теори. Хөөрөөн тухай ойлгосо	1
14	Б.Н.Ябжановой намтар ба зохоохы зам. «Хэрмэшэ» гэхэн зохоолой гол удха	1
15	Хэрмэшин эзэд	1
16	Дүрбэн хүлтэ нүхэрэй дүрэ	
17	Творческо практикум: Солбон Ринчиновэй «Хүлээлгэ» гэхэн зураг хэрэглэн, хүбүүнэй нэрэхэ эсэгэдэнь бэшэг бэшэлгэ	1
18	Ж.Т.Тумуновой намтар ба зохоохы зам. «Талын бүргэд» гэхэн зохоолой гол удха	1
19	Мохошогүй зориг-дундаршагүй дуран	1
20	Шалгалтын хүдэлмэри	1

IV-дэхи четверть, 18 час

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо
1-2	Творческо практикум: Дайн тухай мэдэсэ. Дайнай үедэхи ажабайдал.	2
3	Литературна теори. Поэмэ тухай ойлгосо	1
4	Н.Г.Дамдинов «Талын дуун»	1
5	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Жаргал гээшэ юун бэ?	1
6	Творческо практикум: А.Т.Твардовскиин «Василий Теркин» гэхэн поэмэ болон энэ «Талын дуун» гэхэн поэмэнүүдые зэргэсүүлгэ. Эдэ хоер авторнуудай онсо шэнжэ харуулалга	1
7	Литературна теори. Хошон үгэ болон сатира тухай ойлгосо	1
8	Ц.Г.Шагжинай намтар ба зохоохы зам. «Будамшуу» гэхэн зохоолой гол удха	1
9	«Будамшуу» - шог зүжэглэмэл зохоол	1
10	Найдан үбгэн ба тэрэнэй басаган	1
11	горнии Пиглай хоер. Ёлбой ноен.	1
12	Будамшуу	1
13	Творческо практикум: Ц.Шагжинай «Будамшуу» гэхэн зохоолтой адли шанартай бусад зохоолнуудын	1
14-16	Проект «Нютагаймнай уран зохоолшод». А.Доноев, Б.Шойдоков, Ф.Цыденжапов, Ц.Найданов, В.Аюшеев...	3
17	Шалгалтын хүдэлмэри	1
18	Сүлөө саг	1